

tükrözik. Ez a mérce magasra emelt, minden elemében tiszta és világos, egyfajta röntgenfelvétel-láttelel a vizsgált szövegtestről. Alig akad olyan „mikroszkóp alá helyezett” alkotás, amelynél ne találna gyengeséget, műhibát. Ennek szavá tételétől nem is tekint el, ugyanakkor az erényekre nagyobb hangsúlyt fektet. Boncasztalán nem likvidálni akarja az írot, hanem tökéletesebb mű létrehozásához segíteni. Ebből ered, hogy a kritikái többsége semleges és pozitív észrevételekkel indul, érdeklődést ébreszt nemcsak a saját elemzése, de az elemzett mű iránt is. Ehhez vesz fel egy olyan összefüggésekre fókuszáló, olvasói gondolkodást irányítani szándékozó nézőpontot, ahonnan a legtisztább képalkotáshoz vezető útra rá lehet térni. Mondhatjuk, nagyítót ad a szerző ujjlenyomatainak látásához, azonosításához, genealógiájának felfedezéséhez. Az sem túlzás, ha azt állítjuk, mindenre figyel, még ha mindenre más-honnan és másképpen is. S amire nem figyel, az nincs, vagy arra már-már nem is érdemes figyelni. Írói szándék, inspirációk, élményanyag, reflektálás, aspektus, írás-, szerkesztés- és ábrázolástechnika, koncepció, retorikai alakzat, szimmetria, kompozíció, dialógus, szituáció, motívum, kontraszt, prózapoétika, temporális bázis, nyelvi lendület, tempó, intenzivítás, hangnem, tónus, moduláció, megszólalásmód, szövegelőzmény, -képzés, -működés, -hangulat, -egység, -test, -háló és -kezelés, névetimológia, karakter, jellemárnyalat, -képlet és -fragmentum,

habitus, történelmi és történeti látótér, interdiszciplinaritás, idősíki és -szerkezet, idő- és térképzet, tipográfia, könyvborító... – csupán a sokszempontúság érzékeltetésére állt itt ismét egy részleges (akár nagyságrenddel nagyobbra bővíthető) felsorolás. A könyvben sorjázó elemzések értékítéletet hordozó oldalát jellemanalízis, apa-problematika, mester-tanítvány viszonylat, tudati-érzelmi koordinátarendszer... hozza létre. Általában a kritikák harmadik harmadának elejére kerül az adott írásmű fogyatékoságának, hiátusának említése, s ezt zárja le egy személyes hangvételű állásfoglalás a mű és az alkotója mellett, sosem ellene. Ez a személyesség mélyen emberi. Különösen ott nyit új dimenziókat Tarján Tamás ítései nagyságát illetően, ahol az örmény származásból adódó sors és a belőle táplálkozó sorsközösség teret kap, valamint társadalmiasul az üzenet. Ilyenkor több mint irodalomkritikai, -tudományi elvárásoknak megfelelő, azok egyetemes szempontrendszerére hangolt és magas esztétikai mérce alapján létrejövő elemzések hagyják el tollát. Szakralitás és beavatás is történik általuk. Beavatás a műbe és a létezésbe.

A mű létezésébe és a létezés művébe.

Egyedülálló szövegérzékenységet tapasztalhat, aki a *Látómező*be kerül. Mert óhatatlanul belekerül nemcsak az elemzett irodalom, az olvasó is. Hogy hasonlóképp tág *Látómező*vel bírjon jövőendő olvasmányaihoz.

KEMSEI ISTVÁN (1944) Budapest

KEMSEI ISTVÁN

Gyurácz Ferenc: Előmunkálatok egy utópiához

Magyar Nyugat, 2019

Költőkről szokás állítani – van is benne valami –, hogy egy életművön keresztül ugyanazt a verset írják, azt az alapvető témát variálják, amit a bennük rejtező benső erő diktál. Végigtekintve a Gyurácz-életművön, a téma gyökere akár egyetlen módosítószóval kifejezhető.

Mégis. Vagy inkább kötőszóval kiegészítve, feltételezett előszóval: *és mégis.* A magyar irodalom és a gondolkodó magyarság talán legtöbbször használt toposza, kimondva és kimondatlanul vagy csak jelképesen akár. „És mégis, magyarnak számkivetve” – írta le József Attila a *Hazámban* a nagyjából a mohácsi vész óta minden, hazája sorsával

együtt élő számára érvényes alapvetést. A gyurácsi „mégis” kiindulópontja pedig ez: „A lényeg csupán ennyi: a magyar történelem alaptapasztalata a nemzeti lét folyamatos fenyegetettsége. Ez a tapasztalat réges-rég kialakította történelmünk alap-törekvését: a népi-nemzeti megmaradás szándékát. Ez ma is időszerű, s ez határozza meg a nemzeti létet felülírni akaró, jelenleg a muszlimvezető filantropizmus álarca mögé bújó nemzetellenes destrukcióval szembeni önvédelmi küzdelmünket” (*Előmunkálatok egy utópiához*).

Nincs ebben semmi különös – mondhatnánk, ha nem nevelkedtünk volna Zrínyin, Rákóczin,

Széchenyin, Deák Ferencen, Németh Lászlón, Illyés Gyulán, Fekete Gyulán, Csoórin és másokon, ha nem manipulált volna széthúzódnak a török, a Habsburg és a szovjet, ha nem hullottunk volna azóta darabjainkra, ha nem lenne életünk továbbra is annyira elmentmondásokkal terhes, mint manapság.

De az. Mint egy falat kenyérre, úgy van szükségünk ma is – Veres Péter szavaival élve – népbennemzetben gondolkodókra, józanokra és tisztán látókra, hogy a globalizálódó, összezagyvált világban eligazodhassunk, helyén tudjuk kezelni hagyományainkat, magatartásunkat, gondolatainkat. Kell ehhez bizonyos távlat is, kényszerű távoltság a részben kozmopolita fővárostól, a fölös nyüzsgéstől, rossz politikáktól, kell ehhez szombathelyi élés, a dunántúli szellem egyensúlya, nyugalma.

Gyurác Ferenc legújabb műve, az *Előmkálátok egy utópiához* a gondos szerkesztői munkának is köszönhetően egységes alkotás, és nemcsak a téma – a mai Magyarország létproblémái – azonossága vagy rokon mivolta okán. Kulcsmondatok kötik össze ezeket a más-más műfajú szövegeket majdnem-egy esszévé. Holott vannak benne hétfégre szánt tárcák, cikkek (*Migráció és kereszténység; Egykét szó a főútczáról*), évfordulóokra írott alkalmi írások (*A béke földje*), a szerzővel készített interjúk (*Széléről nézvést*), ünnepi alkalmakra készült beszédek (*Beszédek*), esszék (*Előmkálátok egy utópiához*), naplók (*Facebook-napló*), sőt igazi kuriózumként még egy vers is.

Az *Előmkálátok...* írásai mindazonáltal jobban kötődnek a napi politikában lezajló aktuális eseményekhez, mint az azokat közvetlenül megelőző művek (*Személyes ügyeim*, 2009; *Alsószilvágyi égbolt*, 2013; *Populizmus*, 2017). Gyurác itt kilép a magányos gondolkodó szerepéből, felmutatja magából mindazt, ami közéleti, közösségbeli. A nagy ívekben gondolkodón látszólag felülemelkedik a közíró, sőt a bizonyos mértékig újságíró. A központi gondolat, ami hatóerejével meghatározó elemként már jelen van az *Alsószilvágyi égbolt* remek esszé-meditációiban is, azonban nem eresztí. S az sem, ami ma nagyon is életképesnek mutatja magát: az embert és világot összezavaró történelmietlen gondolkodás térhódítása. A Gyurác-írások makacsul bizonygatják azt a magától értetődő tényt, hogy mai életünk is szerves része a történelemnek, hogy ami történik velünk, nem véletlenül történik, minden történésnek megvannak a történelmi előzményei, aminek következményei mindazok az események, amik

szemünk előtt lejátszódnak, és aminek cselekvő részesei vagy elszennvedői vagyunk.

„Úgyhogy ha lázadni érdemes, akkor szerintem pont azért érdemes, hogy legyen jogunk a múltunkhoz, kultúránkhoz, természetes erkölcsi felfogásunkhoz, hitünkhöz, nemzeti önzonosságunkhoz. És semmiféle vélt fejlődés jegyében se kényszeríthessenek ránk a haladás megszállottjai semmit és senkit, ami és aki gyökereink elszakításával, biztonságunk megrendülésével fenyeget” – nyilatkozta

Gyurác ez egyik, vele készült interjúban (*A sajtót nem a közepéből nézem, hanem a széléről*) világnézetének lényegét.

Még hozzá a nyugati széléről nézi, onnan, ahonnan érintésnyi távolságra van a sokak által máig eszményített Nyugat-Európa. Kézzel foghatóan is, hiszen a munkaerő szabad áramlásának eszméjét követve jóval többen járnak át dolgozni Ausztriába, mint a keleti ország-

részből; a hatás tehát közvetlenebb és gyakorlatibb. A Vas megyei ember bőrén érzi mindazt, amit az ország közepi elméletek és (tév)eszmék által irányított csak felületesen vagy sehogy. Nemcsak az alpokaljai táj az övé, hanem Trianon és annak közvetlen következményei is.

Történelemben, történelmi tájban élni, azaz nem feledni azt a történelmet, ami a globalizáció és az embert elnyomó, túlzásba vitt technikai civilizációs robbanás hatására lassan elhanyagolásba merül. Helyét pedig át kívánja venni a „semmi” diktatúrája, a máról holnapra élés „fogyasztóbarát” mechanizmusa, ami nem akármilyen alaphelyzet: „A világosság és a sötétség harcában az utóbbi vette át a kezdeményező szerepet, fokról fokra beborítja az egész történelmet, és jó esélye van rá, hogy megsemmisítse az embert. Eszköze a technika, amely a fejlődés illúzióját nyújtja a neki kiszolgáltatott embernek, eszköze az egyén istenítése, amely vakká tesz minden magasabb értékre, és beszűkíti a tudatot, továbbá eszköze az a pszichológiai hablaty is, amely szintén a szabadság fogalmával operál, de valójában a boldogtalanságot állandósítja” (*A világosság és a sötétség harcában ma az utóbbi a kezdeményező*).

De az első szó mégis az aggodalom szava, a kisebb hazáé, Vas megyéé, közelebbről Szombathelyé. A „Főútczán” fut össze a múlt, a jelen és a jövő, azaz az Idő, s benne Magyarország A kulcsszó a „több ezer éves kultúrtáj”, Berzsenyi és Weöres szülőföldje, s annyi más kiváló szellemé – pl. az ebben a könyvben kiemelt szerepet kapott Kuntár Lajosé –,

akiknek soha nem jutott osztályrészül országos megbecsültség.

Ahogy a szerkesztési logika diktálja, az írók sora az egyestől az általánosig, távlatokban a „nagy” egészig halad: Szombathelytől, Vas megyétől, Magyarországtól, Közép-Európától a tágabb értelemben vett Európáig. A kisvilágtól a nagyvilágig és vissza. A nemzeti üggyel a globalizáció okozta problémáig. A „gyalázatos” 20. századtól a még igencsak bizonytalan lábakon álló 21.-ig.

Nem nehéz Gyurácz életművében valamiféle „új népiség” kezdeményeit látnunk, amit a Németh László-i gondolat megisméltése köt össze a 20. századival: „Tegyük fel, hogy van Új-Guineában egy párt, amely azt vallja, hogy Új-Guineának az angolokénak kell lennie. A másik szerint Új-Guinea csak a hollandok alatt lehet boldog. S most föláll valaki, és azt kérdi: nem lehetne Új-Guinea a pápuáké?” (*Nyugat és Kelet között*). Hetvenhat év telt el azóta, hogy Németh László Szárszón feltette ezt a kérdést. Több, mint háromnegyed évszázad, egy történelmi idő, mialatt a klasszikus népi-urbánus ellentétet felváltotta a globális-nemzeti. A tét azonban ugyanaz: a megmaradás, a még létező gyökerekbe kapaszkodás a manipulált tömegmasszába felolvasás eszméje helyett.

Gyurácz Ferenc nem tartozik a hangosan ágáló, médiákba kapaszkodó alkatúak közé. Csendesen, majdhogynem szelíden mondja, amit mond. Példája ebben Berzsényi és Weöres: „a Vas megyei Berzsényi Dániel és Weöres Sándor a józanul fegyelmezett nyugati és az élet derűs oldalára szavazó mediterrán szellemiség jellemvonásait is magukban hordozták, s mind művükben, mind életükben képesek voltak egyensúlyt találni a végletek között” (*Nyugat és Kelet között*). Rádadásul a fővárostól messziről, Szombathelyről mondja ki ennek az egyensúlynak a fontosságát, ahonnan csak többszöri áttételeken keresztül hallatszik „fel” a szó a magát máig szellemi erőközpontnak tartó fővárosba. A „vidék” gondolkodói ma nem – de tegnap se! – nagyon számítanak amúgy sem. Mert mit is gondolhatnak valójában? Nem sajátjuk például a kőszai eszményekbe, a napi politika vargabetűibe kapaszkodás kétes erénye. Ennélfogva földibbek, a tényekhez, a valósághoz, annak összefüggéseihez ragaszkodóbbak. Gyurácz is a világos, logikus beszéd híve, nem aktuálpolitikus, hanem gondolkodó-alkotó ember, akit nem nagyon foglalkoztatnak ítéletében a különféle politikai környúlások. Ha hivatkozik valakire, a leghitelesebbekre teszi: Berzsényire, Weöresre, Németh Lászlóra, Illyésre, Veres Péterre. Innen ered művének hitele is.

KIPKE ÁGNES (1986) Budapest

KIPKE ÁGNES

Pálfalusi Zsolt:

A világ legszebb kutyatemetője

Hitel Könyvműhely, 2018

Mivel a regény szerzője minden paratextuálisan jelzett és előguglizható vonásában megejtő hasonlóságot mutat főszereplő-elbeszélőjével, a recenzens már az elején zavarba jön: vajon ha olvasta – és meg is értette – volna bármelyikőjük Husserl-disszertációját, az érdemben segítené-e eligazodni e „gátlátalanul perverz, nyíltszíni filozofálás” közepette? Ha létezne egy fenomenológiából doktorált mintaolvasó, képes lenne-e a regény poétikai vonatkozásait is Husserl ihletésében értelmezni?

Merthogy bár „egyébként és általában [...] évszázadok óta regényekről szokás disszertációt írni és nem fordítva”, ezúttal egy doktori dolgozat lesz a mű kiindulópontja és vezérmotívuma. Meg az a regény, amely folytatása- vagy kifejtéseképpen szüle-

tik. Arról például már az első fejezetben értesülünk, hogy „mivel az egó a transzcendentális redukció során megkettőződik, és egy tematizált, valamint egy atematikus félre hasad, így kérdéses [...], hogy az epochében maradó primordiális szféra [...] miként nyitható meg egy nem ekvívok elnevezés számára [...], amely által kiszabadítható lenne a maga szükségyszerű anonimitásából, hogy [...] az etika körébe lehessen vonni, ellenkező esetben megszüntethetetlenül felelőtlen marad”. Megkettőződés, megismerhetetlenség, névtelenség kontra felelőség pedig akkor is világító kulcsszavai ennek a bekezdésnek, s így a regény értelmezésének, ha a szakzsargon csak a dezorientáció szóra-kozottat kellékének ítéljük („édesanyját [...] alapos